

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Fransız ve Rus Devrimi Özelinde Altan Devrimlerin Otoriter Yönetimlere Dönüşme Nedenleri

Reasons for the Transformation of Revolutions from Below to Authoritarian Governments in the Cases of French and Russian Revolutions

Zehra ERATA

Yüksek Lisans Öğrencisi,
Samsun Üniversitesi, Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü, Kamu Yönetimi
Tezli Yüksek Lisans Programı .
zehraerataa@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4480-5965

Mehmet Talha PAŞAOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi,
Samsun Üniversitesi, İktisadi, İdari
ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset
Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.
talha.pasaoğlu@samsun.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3427-0730

Cilt / Issue: 10(1) 327-355

Geliş Tarihi: 27.03.2022

Kabul Tarihi: 14.11.2022

Atıf: Erata, Z. ve Paşaoğlu, M.
T. (2023). Fransız ve Rus devrimi
özelinde altan devrimlerin otoriter
yönetimlere dönüşme nedenleri.
Tesam Akademi Dergisi, 10(1), 327-
355. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1094025>

Öz

Bu çalışma, modern çağdaki belki de en önemli devrimler olarak sayılabilecek Fransız ve Rus devrimleri özelinde alttan devrimlerin otoriter yönetimlere dönüşme nedenlerini konu edinmektedir. Çalışmanın amacı, söz edilen iki toplumsal devrimin ortadan kaldırmayı amaçladığı otoriter yönetimlerin devrimlerin ardından yeniden kurulmasının nedenlerini ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın yöntemi, tarihsel karşılaştırmalı araştırmadır. Bu yöntem ile incelenen devrimler özelinde ortak ve farklı otoriterleşme sebeplerinin saptanarak karşılaştırılması mümkündür. Çalışma, Fransız ve Rus devrimlerinin ortaya çıkış sebepleri, devrimlerin yaşandığı an ve bu devrimler sonucunda ortaya çıkan yönetim biçimleri hakkında literatür tartışmaları ve bu yönetimlerin neden otoriter olduğu üzerine iki devrimin benzerliklerinin ve farklılıklarının karşılaştırılmasını içeren bölümlerden oluşmaktadır. Sonuç bölümü ise çalışılabilecek bir konu olarak her alttan devrimin bir üstten devrim olup olmadığı şeklinde sunulan araştırma sorusu üzerindedir. Çalışma sonunda kurumsallaşma gereği, devrimin korunup savunulması, her şey alttan prensibi ve proletarya diktatörlüğü alttan devrimlerin otoriter yönetimlere dönüşme nedenleri olarak saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Karşılaştırmalı Siyasi Hareketler, Alttan Devrim, Proletarya Diktatörlüğü, Direktuar, İmparatorluk.

Abstract

This study focuses on the main reasons of transformations of revolutions from below into authoritarian governments, especially for the French and Russian Revolutions, which can be considered as perhaps the most important revolutions in the modern age. The aim of the study is

to reveal the reasons for the re-establishment of authoritarian governments which was aimed to abolish after the revolutions, in the case of the two social revolutions mentioned above. The method of the study is a comparative historical analysis. With this method it is possible to determine and compare the common and different reasons of authoritarianism in the case of revolutions analyzed. The study is consisting of literature-based discussions about the reasons for the emergence of the French and Russian Revolutions, the moment of the Revolutions and the forms of government that emerged as a result of these Revolutions; the comparison of the similarities and differences of the two Revolutions and a discussion on why these governments became authoritarian. The concluding part is on the research question presented as whether every revolution from below is a revolution from above as a subject that can be studied. At the end of the study, the necessity of institutionalization, the protection and defense of the revolution, the principle of everything from the bottom and the dictatorship of the proletariat occurred as the reasons to turn into authoritarian governments for the Revolutions.

Keywords: Comparative Political Movements, Revolution from Below, Directory, Dictatorship of the Proletariat, Empire.

Extended Abstract

Literature Review

Revolutions are rare but have great effects in that they radically change the social structure as well as the political structure. In this context, revolutions are divided into two forms: Revolutions from below and revolutions from above. Revolutions from above emerge with the struggle of the elites within the country rather than the popular masses; Revolutions from below are seen as uprisings in which the people themselves took part. These revolutions take a bloody form as they occur as a confrontation between the state and the people (Gürsoy, 2018, ss. 81-82).

Revolutions are considered as both a continuity and a rupture (Paşaoğlu, 2019, ss. 309-310). In addition, revolutions are open to different possibilities and creative processes in the way of achieving goals and objectives (Paşaoğlu, 2019, s. 311). However, the process of keeping the revolution alive can also occur contrary to its goals and objectives. The French Revolution (1789) pioneered many changes in the world. It can

be said that the revolution constitutes the political background of the social and economic transformations created by the Industrial Revolution (Zencirkıran, 2016, s. 27). The French Revolution was sustained by the empire following the oppressive Directorates, and the Russian Revolution by a totalitarian regime that lasted until the collapse. The emergence of the Russian Revolution in a country that suffered defeat in wars can be seen as a result of the state's loss of respect against other states. Again, these wars triggered the revolution by causing many economic problems in the country. As in the case of the Russian Revolution, revolutions find ground in countries with political confusion and distorted political stability (Goldstone, 1994).

This study seeks an answer to the question of why revolutions from below result in authoritarian governments by addressing the reasons behind the emergence of authoritarian governments as a result of revolutionary processes from below. The method of this study, which is based on the literature review on the aforementioned revolutions, is historical comparative research.

Methodology

Historical comparative research is a method that started to be used after the establishment of the discipline of sociology and emerged as a synthesis of the fields of economics, history and political science. Comparative analysis of political history, especially inherited by historians from sociologists, in the 20th century created a diverse literature that includes both quantitative and qualitative research. According to Neuman (2013, s. 603), this literature, which is also referred to as historical sociology, has enabled 40% of the leading scientific publications in the USA to be historical and / or comparative analyses since the 1990s. Comparative studies focused on questions such as why the transformations that occur in some societies are not seen in other societies. The studies of Theda Skocpol are given as the clearest example of the historical comparative research method: She examines the components of social events with certain / clear results such as civil war, revolution and coup d'état.

Comparative historical research makes it possible to present long-term determinations about the long-term social effects of political system changes (Neuman, 2013, s. 604). It can also enable us to see the relationship between concepts, contexts, and facts in terms of specific historical events and moments. In this study, two common phenomena stand out in the authoritarianization of revolutions from below: Instrumentalization of the revolution and the experience of institutionalization.

Findings and discussion

The relationship of the two revolutions can be explained by emphasizing social conditions and war conditions as the sources of legitimacy. It is obvious that the two revolutions are closely linked to each other. This relationship manifests itself in the goals of the two revolutions and in the ways they resorted to in keeping the revolution alive. As a result, the communist priorities of the Jacobin ancestors and the Jacobin of the Bolsheviks (Furet, 2013, s. 29) render these two revolutions inseparable from each other within the framework of both intellectual and concrete examples.

The October Revolution is not an insurrection that emerged out of nowhere. Until the revolution in October 1917, the difficult conditions of the working class in Russia (Bookchin, 2013, s. 52) and class consciousness that developed with the necessity of being together triggered the 1905 Revolution, and this revolution was the basis for later revolution attempts. The revolution attempt in February 1917 is important in terms of its closeness to the October Revolution and its consequences as a process and affect the October Revolution. The Bolsheviks who came to power showed their existence as a vanguard party under the leadership of Lenin. This period of power also constituted the beginning of the transition period called the dictatorship of the proletariat.

In the experience of the “dictatorship of the proletariat”, Lenin intervenes in the economy in order to end the famine and to eliminate the damages of the war. He states that by adopting a freer attitude in foreign policy, industrialization will accelerate the transition to a stateless society in the country. After Lenin’s death, Stalin, the party’s general secretary, was tasked with implementing this request (Carr, 2013, s. 126). Although increasing the number of members is seen as a kind of development of democracy, it is seen that the registries are actually the symbol of the changes following a process (2013, s. 127). The Lenin records, where members are registered, and the process of transforming the party into a mass party contributed to the power of the party secretary. In addition to the change of the party as a mass party, there was also an obligation for all members to comply with a decision and to support this decision. As a result, Stalin’s rule led to the permanence of the dictatorship of the proletariat and a distance from the stateless society. He ensured the infallibility of the party and thus His infallibility by tightening the loyalty of the members of the party.

Results and recommendations

The French and Russian Revolutions left many marks around the world. These traces include lessons as well as examples. One of these lessons is that revolutions are made from below, in the form of a popular movement, can turn into non-democratic forms of government which do not include people. The French and Russian Revolutions have become authoritarian for two common reasons: The first is the obligation to defend and protect the revolution against the opponents of the revolution in the outside world; another one is the result of a need for institutionalization.

The main lines of the study are as follows: The actors of the revolution instrumentalized the power at the point of preserving the revolution in both cases and, on the other hand, there were the specific reasons for transformation of the revolutions to authoritarian regimes for them.

Giriş

Duyulduğu anda herkes için aynı anlamı ifade ediyor gibi görünen devrim kavramı özellikle Fransız Devrimi sonrası kazandığı siyasi anlamlarla birlikte devletin kurumlarının ve meşruiyetinin toplumsal olarak geçirdiği ani ve kökten değişimler (Tazmini, 2012, s. 20) olarak anlaşılmaktadır. Bir değişim ve dönüşüm aracı olarak nitelenen devrimler siyasal ve toplumsal devrimler olarak sınıflandırılmaktadır. Yalnızca siyasal yapıyı değiştiren, sınıf çatışmalarını bu değişim için zorunlu görmeyen devrimlere siyasal devrimler denilmektedir ve buna en iyi örnek İngiliz Devrimi'dir. Bu çalışmanın konusu olan, siyasi yapının yanında toplumsal yapıyı da değiştiren devrimler ise toplumsal devrim olarak anılmakta, alttan ve sınıf temelli olarak ortaya çıkmaktadır. Karşılıklı bir şekilde toplumsal ve siyasi yapının değişimi ve dönüşümü toplumsal devrimleri ayrıcalıklı kılmakta yalnızca ortaya çıktığı yerde etkili olmaktan çıkarıp evrensel etkiler yaratabilme niteliğiyle de özdeşleştirmektedir (Gürsoy, 2018, s. 81; Skocpol, 2004).

Siyasal ve toplumsal yapıyı birlikte değiştiren ve dönüştüren toplumsal devrimler kendi içinde alttan ve üstten devrimler olarak ayrıştırılmaktadır. Üstten devrimler asli olarak seçkin kesimin gerçekleştirdiği değişim ve dönüşümdür (Türkiye (1923), Japonya (1968)). Alttan devrimler ise, temeli halka, sınıflara dayanan olaylardır. Sadece birkaç ülkede yaşanan bu devrimlere örnek olarak Fransa (1789), Rusya (1917), Çin (1911-1949), Küba (1959), İran (1979) ve Nikaragua (1979) verilebilir. Bu devrimlerde değişimin ve dönüşümün değiştirilmek istenen siyasal yapının içerisinde hizmet veren kişilerin öncülüğünde, tepeden bir şekilde gerçekleştirilmesini içeren üstten devrimlerin aksine merkezde olan halktır, sınıflardır. Burada da seçkinlerin rolü söz konusu olsa da üstten devrimlerdeki halk gibi ikincil bir öneme sahiptir. Alttan devrimlerde değişimin ve dönüşümün asli belirleyicisi halktır. Halkın etkin rol oynaması devlet ile karşı karşıya kalan sivil gerçeğini de ortaya çıkarmakta ve bu devrimler kanlı bir şekilde vuku bulmaktadır. Sayılan bu nitelikleri yanında bu çalışma için önem arz eden ve tüm yazarların üzerinde hemfikir olduğu niteliği, devleti yıkma hedefi ile gerçekleştirilen bu devrimlerin otoriter ve merkezi bir devlet yapısının pekişmesiyle sonuçlanmasıdır (Gürsoy, 2018, ss. 81-82; Skocpol, 2004).

Alttan devrimler dünyada yalnızca belli ülkelerde ortaya çıkan olaylar olarak belli koşullara gereksinim duymaktadır. Ancak bu koşullar üzerinde bir uzlaşma söz konusu değildir. Devrimlerin ortaya çıkış nedenleri hakkında görüş belirten Karl Marx toplumsal devrimlerin

kaçınılmazlığı üzerinde durur. Ona göre devrimler bir üretim tarzından diğerine geçişte elzem olan bir araçtır. Marx, gelişmiş ülkelerde kapitalist üretim tarzından komünist üretim tarzına geçişin gerçekleşeceği üzerine bir teori ve öngörü geliştirmiş ancak bu gerçekleşmemiştir. Aksine sanayileşmemiş tarım ülkeleri olan Rusya ve Çin’de komünizm amaçlı devrimler ortaya çıkmış ve Marx’ın öngörüsünü ve teorisini sorgulatmıştır (Gürsoy, 2018, s. 83). Marx dışında devrimlerin kaynağını ekonomik koşullarla ilişkilendiren başka yazarlarda olmuştur. Ted Gurr bu yazarlardan biridir. Görelî yoksunluk kavramına yaptığı vurguyla devrimlerin nedenini halkın kendisini üst sınıflarla karşılaştırması sonucu eşitsizliğe karşı geliştirdiği tepki olarak açıklamıştır (Gurr, 1970). Ekonomik koşullara bağlanan bu nedenler günümüzde kabul görmemektedir. Ekonomik nedenlerin yanında siyasi nedenler de devrimleri ortaya çıkaran unsurlar olarak önemsenmektedir. Devletin halkın taleplerine cevap verme kapasitesi ile (Huntington, 1968) devrimi yapacak halk veya sınıfın örgütlenme kapasitesi (Tilly, 1978) ekonomik nedenlere eklenen siyasi nedenlerdendir.

Devrim kavramına ilişkin tartışmalarda birbirleriyle zıt görünen iki kavram daha ortaya çıkar: Süreklilik ve kopuş. Alain Rey (1989, s. 18) devrim olgusunun doğası gereği geçmiş ve gelecek gibi, yıkım ve yeniden yapım gibi, süreklilik ve kopuş gibi zıt anlamlılıkları birlikte taşıdığını ifade eder. Her devrim kendinden önceki tarihsel tecrübe ile süreklilik içeren toplumsal olguları, sınıfsal dinamikleri yeni döneme taşıırken aynı zamanda yıktığı rejimden ve toplumsal düzenden kopuşu simgeleyen yeni kurumlar ve yeni sınıfsal ilişkiler doğurur. Özgür Adadağ (2006) bu zıtlıkların kavramın ideolojik yükü ile yakından ilgili olduğunu hatırlatır. Devrimlerin yeni yönetimler tarafından geçmişle birliktelik mi, geçmişten kurtuluş/arınma mı olarak algılandığı kavram üzerine yeni/yeniden yapılan ideolojik okumalar ile kaynaklara ve gelecek kuşaklara aktarılır. Bu bağlamda devrimlerin tarihyazımı ile yakından bağlantılı olduğu unutulmamalıdır.

Bu çalışma, alttan devrimlerden olan Fransız (1789) ve Rus (1917) Devrimlerini tarihyazımının sunduğu ve sınırladığı imkânlar dahilinde konu edinmektedir. Çalışmanın amacı, alttan devrimlerin meydana geldiği ülkede asıl amacına, yani devleti ortadan kaldırma amacına ulaşamama ve sonuçta eski devlet yapısının yerine yenisinin gelmesinin nedenlerini bahsedilen iki devrimin incelenmesi yoluyla ortaya çıkarmaktır. Çalışmada bu soruya cevap verebilmek için ilk bölümde, ekonomik, siyasi ve toplumsal koşullar ile düşünsel faaliyetler bağlamında iki devrimin ortaya çıkış nedenleri, meydana geldikleri anda ve sonrasında

yaşananlar, yani eski devletin ortadan kaldırılma talebinin sebepleri ve çabası ile yeni devletin kurulması ve kurumsallaşması arasındaki olaylar anlatılmaktadır. Bu bölümün araştırma sorusuna katkısı tarihsel süreçte yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasi olayların ve gelişen fikirlerin devrimlerin sonuçlarının koşullarını da bünyesinde barındırmasından ileri gelmektedir. İkinci bölümde iki devrimin otoriter yönetimlere dönüşme nedenleri tarihselliği olan siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmelerin çıktıkları olarak saptanmıştır. Bu nedenler kurumsallaşma gereği, her şey alttan prensibinin kaosu beraberinde getirmesi, devrimin savunulup korunması ve proletarya diktatörlüğü olarak sıralanabilir. Nedenlerin tarihsel ve düşünsel sürecin çıktıkları olarak görülmesine uygun olarak çalışmada tarihsel karşılaştırmalı araştırma yöntemi benimsenmiştir. Çalışmada, Fransız ve Rus Devrimlerinin devrim öncesinde, sırasında ve sonrasında yaşananların bağlantısı kurularak otoriter yönetimlere dönüşme nedenlerinin saptanmasının literatüre katkısı, belirlenen ve yapılan literatür araştırması bağlamında elde edilebilecek bir çıkarımla açıklanabilir: İdeal olanı hedefleyen bu iki devrimin yarattığı ani ve kökten değişim ve dönüşümler devrimleri ideal olanın aksini gerçekleştirme veya ortadan kaldırılan sistemi yeniden kurma aracına dönüştürmektedir. Bu durum devrimlerin bir kısıtını oluşturmaktadır. Bu kısıt ile ideal olarak görülen ve hedeflenen durum, hayalperest bir tasarı olarak kalmaktadır. Ancak bir durumun ideal/olması gereken olması onu tek başına gerçekdışı kılmamaktadır. Tersine olması gerekenin gerekliliği gereği varlığını korumaktadır. Toplumların farklı dinamiklerle tarihe katkı sağlıyor olması ve çağların değişmesiyle koşulların değişmesi Fransız ve Rus Devrimini tarihte iki örnek olarak kabul etmeyi beraberinde getirebilmektedir. Ancak toplumsal/alttan devrimlerin sahip olduğu belirli koşul ve nedenler vardır. Bu benzerlikler *Doğal Devrim Tarihi* (Brinton, 1965) tezinde şöyle açıklanmaktadır: Devrim öncesinde aydınlar var olan sistemi desteklememeye başlarlar. Devlet reformlar yapar. Siyasi bir kriz ile eski sistem çöker. Sistem karşıtları arasında gruplaşmalar meydana gelir. Sistemin tümünden değişimini savunmayan ılımlılar iktidara gelir. İlimlilerin sistemi reformlar üzerinden düzeltme çabası söz konusu olur ve bu süreç ılımlıların başarısızlığı ile sonuçlanır. Bu başarısızlık radikalleşmeyi ve bir terör döneminin yaşanmasını yaratır. İç ve dış mücadeleler döneminin yaşanmasının ardından ise ılımlılar iktidara geri döner (Brinton, 1965). Sonuçta bu benzerlikler akılda tutulduğunda bu iki devrimin sonuçları tüm zamanlar için bir yol gösterici olarak kabul edilebilir.

Yöntem

Tarihsel karşılaştırmalı araştırma, sosyoloji disiplininin kuruluşu ile birlikte, ekonomi, tarih ve siyaset bilimi alanlarının bir sentezi olarak ortaya çıkan araştırmalarda kullanılmaya başlanan bir yöntemdir. Tarihçilerin sosyologlardan devraldığı karşılaştırmalı siyasi tarih analizleri ile öne çıkan bu yöntem 20. yüzyılda hem nicel hem de nitel araştırmalar içeren kendi içinde çeşitli bir literatür sundu. Neuman'ın (2013, s. 603) aktardığına göre tarihsel sosyoloji olarak da ifade edilen bu literatür 1990'lı yıllardan itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde önde gelen bilimsel yayınların yüzde 40'ünün tarihsel ve/veya karşılaştırmalı analizler olmasını sağlamıştı. Karşılaştırmalı çalışmalar daha çok makro ölçekte soruların sorulduğu ve büyük toplumsal değişimlerin analiz edildiği araştırmalar olup hangi temel özelliklerin toplumlarda ortak/farklı olduğu; niçin bazı toplumlarda ortaya çıkan dönüşümlerin başka toplumlarda görülmediği gibi soruların peşinden gidiyordu. Theda Skocpol'un çalışmaları, tarihsel karşılaştırmalı araştırma yöntemine en net örnek olarak verilir: İç savaş, devrim, darbe gibi belirli/net sonuçlar içeren toplumsal olayların hangi bileşenlerin ortaya çıkmasıyla gerçekleştiği; bunun yanında, siyasal sistem değişikliklerinin uzun vadeli toplumsal etkilerinin ne olduğu konusunda uzun zamana yayılan değerlendirmeler sunmayı mümkün kılan bu yöntem (Neuman, 2013, s. 604) kavram, bağlam ve olgular arasındaki ilişkiyi örnek tarihsel olay ve momentler özelinde görmemizi sağlayabilir. Tarihsel karşılaştırmalı araştırma nicel verilerden hareketle ülkeler arasındaki belli parametreleri pozitivist bir bakışla incelemeyi mümkün kıldığı gibi yorumlayıcı perspektiften nitel örnek olay çalışması ve saha araştırmasını içeren karşılaştırmalı analizler de (Neuman, 2013, ss. 605-608) mevcuttur. Bu çok çeşitli yöntem yelpazesi içinde bu çalışma, modern çağın en büyük devrimleri olarak siyasi tarihe damga vurmuş iki olay özelinde (1789 Fransız Devrimi ve 1917 Rus Devrimi) alttan devrim olgusunun makro perspektiften otoriterliğe dönüşme sebeplerini karşılaştırmalı olarak analiz etme amacındadır.

Bu bağlamda çalışmada genel olarak alttan devrimlerin otoriterleşmesinde iki ortak olgunun öne çıktığı tespit edilmiştir: Devrimlerin ihtiyaç duyduğu kurumsallaşma tecrübesi ve devrim sürecinin araçsallaştırılmasının doğurduğu somut sonuçlar, diğer bir deyişle bilanço. Devrimlerin yeni bir siyasi ve toplumsal meşruiyet ile kurumsallaşması gereği, özellikle modern devrimlerde ulus inşası tecrübesi ile paralel iken yeni devletin bütün kurumları ile yepyeni bir gerçeklik inşa etmesi, yukarıda söz edilen yeni ve kalıcı sınıfsal ilişkileri kurabildiği ölçüde başarılı olması ile açıklanabilir. Bu bağlamda devrimin bir "kopuş" olarak başarıya

ulaşabilmesi kurumsallaşma ihtiyacına bağlıdır denilebilir. Söz konusu olgu alttan devrimlerin bürokratik kurumların oluşturulmasında ve yukarıdan aşağıya bir reform siyaseti ile taçlandırılmasında otoriterleşmeyi beraberinde getirebilmektedir. Yine devrimleri gerçekleştirenlerin devrimin korunup yaşatılması noktasında iktidarı araçsallaştırmaları ve kurulan güç ve çıkar ilişkilerini ayakta tutma çabaları muhtelif devrimlerde ortaklaşabilmektedir. Devrim hayallerinin gerçeğe/olguya dönüştüğü anların yeni kurulan siyasi iktidarlar tarafından kendi meşruiyetinin aracı haline getirilmesi, toplumsal sonuçları (bilançosu) olan gelişmeleri beraberinde getirebilmektedir.

Otoriter Yönetimlerle Sonuçlanan Alttan Devrimler: 1789 Fransız ve 1917 Rus Devrimi

Fransız Devrimi (1789) vukuundan sonra dünyada yaşanacak birçok değişimin öncüsü olmuştur. Devrimin Sanayi Devrimi'nin yarattığı sosyal ve ekonomik dönüşümlerin siyasi arka planını oluşturduğu söylenebilir (Zencirkıran, 2016, s. 27). Ancak devrimin kendisi hakkında konuşmadan önce devrimin biraz öncesine gitmekte fayda vardır. 1789 Fransız Devrimi'nin yaşandığı yıllarda Avrupa ekonomisi kıra dayanmaktaydı (Hobsbawm, 2003). Kırsal yaşamda tüm sorunların temeli bir sınıf ayrımı şeklinde ortaya çıkmakta, toprak sahibi ve toprağı işleyenler arasında kendini göstermekteydi (Hobsbawm, 2003, s. 21). Tarıma dayalı sorunların çözümüne ilişkin bir reform girişimi önce 1781'de Avusturya İmparatoru II. Joseph tarafından denenmiş ancak bir köylü ayaklanması ve yerleşik düzenin savunucularının karşı koyması ile başarısızlığa uğramıştı. Devrime kadar tarım sorununa ilişkin gerçek bir başarıya ulaşamamıştı (Hobsbawm, 2003, s. 32).

Fransız Devrimi öncesi tek sorun tarımdaki sınıf çatışması değildi. Bu sorun merkezde yer alsa da bundan başka sebepler de devrimde itici güç olmuştur. Bu sebeplerden ilki tarım dışında ülke içinde var olan sosyal sınıflardır. Fransa bu dönemde soylular, ruhban ve halk sınıfına ayrılmaktaydı. Bu sınıfların üstünde de monark yer almakta ve ruhban ve soylular kırdaki sorunun ana muhatabı olarak öne çıkmaktaydı. Zira bu sınıflar toprakların yarısından fazlasının sahibiydiler. Birçok ayrıcalığa sahip olan bu sınıfların da monarşiyle sorunları vardı (Armaoğlu, 1997, s. 33). Örneğin ruhban sınıfında sadece üst düzeydeki din adamları ayrıcalıklardan yararlanabiliyordu. Bunun dışındaki din adamları halk kesimiyle aynı durumdaydı (Armaoğlu, 1997, s. 34). Yine ayrıcalıklı bir sınıf olan soylular toprak sahipliği ile birlikte sermaye sahibi konumuna gelmiştir. Ancak bu sınıf sahip olduklarına rağmen siyasal ve sosyal

haklar edinemiyordu (Armaoğlu, 1997, s. 35). Bu sebeple bu sınıfta da mevcut sisteme tepki söz konusuydu. Ayrıca değinmek gerekirse halk, büyük ve küçük burjuvazi ve köylülerden oluşmaktaydı. Ayrıcalıklardan mahrum olan bu sınıf devrimin de başrolündeydi (Armaoğlu, 1997, s. 34).

Elbette Fransız Devrimi'ni ortaya çıkaran ve başarılı kılan fikirler ve dönüşümler sıfırdan oluşmadılar. Devrimden on yıl önce serflüğün son kalıntıları Fransa topraklarından kaldırılmış, yurttaşlık hakları Protestanları kapsayacak şekilde genişletilmiş ve yargılamalarda işkenceye son verilmesi kabul edilmişti (Price, 2005, s. 107). Kısacası, demokratik ve/veya Cumhuriyetçi bir yapının tesis edilmesi için bir gelişme zaten kat edilmişti. Bu reformlar aynı zamanda Aydınlanma'nın entelektüel havasında teneffüs edilen fikirlerin yönetim alanında da geçerli ve etkili olduğunu gösteriyordu. Roger Price'ın (2005, s. 107) belirttiği üzere 1789 ile Fransızların hayatına giren hukuk sistemi de bu yıllarda zaten tartışılmaktaydı. Bu bağlamda Devrim'den önce ortaya çıkan fikir akımlarının da devrimin sebepleri arasında ikinci sırayı aldığı söylenebilir. Bu fikirlerden ilki Katolik kilisesine karşı ortaya atılmıştır. Başta Voltaire'in savunduğu bu fikir dine değil, kilise ve din adamlarına karşıdır. Dinin sosyal yaşamda gerekliliğinden söz den Voltaire yine sosyal yaşamı etkileyen hak ve özgürlüklerden de bahseder (Ekinci, 2016, s. 154). Montesquieu ise kuvvetler ayrılığını savunarak devrime ilham olur. Kuvvetlerin ayrılmadığı bir sistemde özgürlüklerin yer bulamayacağını belirtir (Ekinci, 2016, s. 155). Son olarak Rousseau toplum sözleşmesi ve genel irade üzerine yazdıklarıyla devrimin fikir öncülüğünü yapmıştır. "Genel irade" fikri devrimin ilkeleri yaşatılırken azınlığın bastırılması ve çoğunluğun kararının kamu yararı için olduğuna dair bir kabul/inanç inşasında işlevsellik sağlamıştır (Ekinci, 2016, s. 157).

Devrimin itici güçleri arasında sayılabilecek son sebep/dinamik Amerikan Bağımsızlık Savaşı'dır (Armaoğlu, 1997, s. 35). Bu savaşa katılan bazı Fransızlar özgürlük ve yönetimin el değiştirmesi, halka geçirilmesi için mücadeleye verilmesi fikriyle tanışmışlardır (Armaoğlu, 1997, s. 36). XVI. Louis'nin Yedi Yıl Savaşları'nda aldığı yenilgiyi unutturmak ve/veya onun intikamını alabilmek için Amerika kıtasındaki savaşa katılma isteği (Price, 2005, s. 109) büyük bir yıkım getirmiştir. Ayrıca İngiliz düşmanlığı sebebiyle destek verilen bu savaş Fransa'yı ekonomik bir buhranın içerisine sürüklemiştir (Armaoğlu, 1997, s. 36). İngilizler, Prusyalılar ve ittifak kurdukları diğer ülkelerle yapılan Yedi Yıl Savaşları ile zaten ekonomisi çökmüş Fransa, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ile dibe çekilmiştir (Koç, 2011, s. 45).

Yukarıda sayılan nedenler neticesinde Fransız Devrimi “oluş” muştur. Soyluların sahip oldukları ekonomik güçle zıt bir şekilde yönetimde söz sahibi olamamaları yanında ayrıcalıklarına da dokunulması yani vergi ödemelerinin istenmesi hoşnutsuzluklarını arttırmış ve devrim ilk olarak soyluların başkaldırışı ile başlamıştır. Soylulara yüklenen vergiler devletin içinde bulunduğu mali bunalıma çözüm niteliği taşımaktaydı (Koç, 2011, s. 45). Ancak bunun kabul görmemesi ile kral 175 yıldır toplanmayan Etats Generaux’yu (Genel Meclis) toplanmaya çağırmıştır (Ağaoğulları, 2015, s. 598). İşte soyluların devrime katkısı bu noktadan itibaren başlamıştır. Çünkü Etats Generaux’nun toplanması ülkede yerleşik olan düzenin yıkılmasının ilk adımı olmuştur. Genel Meclis, ülkedeki tüm sınıfların temsil edildiği üç ayrı meclisten oluşan bir meclisler topluluğudur (Ateş, 2017, s. 111). Bu meclisin halk sınıfı temsilcileri, sınıf ayrımı gözetmeksizin bir bütün olarak toplanılmasını istemişlerdir. Ancak bu teklifin kabul edilmemesi sonucu bazı ruhban sınıfı temsilcilerinin de katıldığı Ulusal Meclis kendi varlığını ilan etmiştir (Ateş, 2017, s. 112). Kralın önlemlerine rağmen toplanmaya devam eden bu devrimci kitle Fransa’nın kaderini sonsuza dek değiştirmiştir. Kararlı duruşlarıyla kralın önlemlerine karşı koyarak Ulusal Meclisi kabul ettirmişlerdir. Bu Meclis, bir kurucu meclis oluşturmak suretiyle Fransa için anayasal monarşinin kapılarını aralamıştır (Ateş, 2017, s. 113). Ancak bu sırada kral, Paris’e silahlı askerler yığmıştır. Kralın bu girişimi ise halkı daha da fazla teşvik etmiş ve halk silahlanmaya başlamış (Ateş, 2017, s. 114); halk kralın saldırısını beklemeden monarşinin sembolü konumundaki Bastille Hapishanesi’ni ele geçirip yakmıştır. Bu olay kralın uzlaşma yoluna gitmesine ve halkın isteklerini kabul etmesine sebep olmuştur. Tarım sorununu kökten çözen köylü ayaklanmaları ülkenin birçok yerinde bu tarihten itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Meclis, ayaklanmalar sonucunda feodal yapıyı tamamen yıkmaya karar almıştır (Ateş, 2017, s. 116). Kurucu Meclisin hazırladığı Anayasa 1791’de kralın onayıyla yürürlüğe girmiş, Fransa mutlak monarşiye veda etmiştir. Ülkede ortaya çıkan fikir akımlarından biri olan kuvvetler ayrılığı Anayasa’nın hazırlanmasında da temel ilkelerden biri olarak yer almıştır. Yürütmenin krala, yasamanın Meclise ve yargının da halkın seçmiş olduğu yargıçlara bırakıldığı bir sistem oluşturulmuştur (Armaoğlu, 1997, s. 41).

Direktuar yönetimine geçmeden önce devrim bir Konvansiyon dönemi geçirmiştir. Bu dönem başlarda ılımlı devrimciler olarak nitelendirilebilecek Jirondenler egemenliğinde yaşanmıştır (Ateş, 2017, s. 122). Sonrasında ise devrimin radikal kesimini temsil edenlerin içinde bulunduğu terör dönemi yaşanmış ve devrimin önde gelenlerinin yönetiminde Danton’un Satürn’e benzettiği devrim, kendi çocuklarını yemiştir (Büchner, 2011, s.

25). Bu dönemde 38 dakikada 21 kişinin giyotine gitmesi gibi korkunç rekorlar kırılmıştır (Tarihte Büyük Güçlerin..., t.y.). Terör dönemi Jakobenlerin devrim ilkelerini yerleştirme çabası olarak yorumlanabilir. Onlara göre halkı en iyi tanıyan ve onları temsil etmede en başarılı olacaklar yönetimde olmalıydı. Bu kişiler de kendilerinden başkası değildi. Jakobenler kendilerine karşı gelinmesini hoş karşılamamış ve bunu aptallık olarak nitelendirmişlerdir (Ateş, 2017, s. 124). Toprakları köylülere dağıtmak (Koç, 2011, s. 50) gibi halkın yararını gözeten uygulamaları ise günümüzde bir diktatörlük yönetimi olarak yorumlanmaması için dayanak oluşturmuştur. Ateş'e göre (2000'den akt., Ateş, 2017, s. 127) Jakobenlerin amacı toplumda var olan eşitsizliği ortadan kaldırmak, yönetenler tarafından eşitliğin sağlanması ile yerleşen eşitliği korumaktır.

Terör döneminin ardından 1795 yılında yapılan Anayasa ile başlayıp 1799 yılında sona eren Direktuvar dönemi yaşanmıştır. Bu dönemde ilk defa yasama erki iki meclisli bir sistemle oluşturulmuştur. Yürütme ise yasama organının Beşyüzlü Meclisi adını taşıyan bölümünün hazırladığı bir listeden İhtiyarlar Meclisi tarafından seçilen beş direktuvara verilmiştir (Ekinci, 2016, s. 160). Direktuvar dönemi yönetimi bir bütçe, gelir gider hesabı gibi maliye düzeninden yoksundu. Ülke ekonomisi para basma üzerine kuruluydu. Sürekli artan enflasyon ile bir diğer gün basılacak para adedi artmakta, durumu daha da kötü bir hale sokmaktaydı. Sonunda başvurulan çare ise gelenekseldi (Gaxotte, 1969, s. 302). Zor kullanarak borçlanma şeklinde adlandırılabilir bu çözüm vergi mükelleflerinin madeni para cinsinden 600 milyonluk borçlanmasına dayanmaktaydı (Gaxotte, 1969, s. 304). Halk tarafından başlangıçta hoş karşılanan – çünkü kendilerine dokunmayacağını düşünmüşlerdi – bu çözüm uygulamaya koyulmasıyla işlemez hale gelmiştir. Ödemelerin yapılmasında hem isteksizlik hem de yolsuzluk baş göstermiştir (Gaxotte, 1969, s. 305).

Direktuvar toplumda devrimci ruhun savunucusu olarak monarşi karşıtı, devrimin radikalleşmesi noktasında devrim karşıtı bir tutum sergilemiştir. Halkın bu yönetime son vermek için bir karşı koymaya başvurmaması, Direktuvar'ın savaşı sürekli kılarak halkı dış dünyayla ilgilenmeye mecbur bırakmasından kaynaklanmıştır. Sonuç olarak yönetimdeki bu başarısızlığı ile Direktuvar yerini Napolyon'un yükselişi ile gelen imparatorluğa bırakmış, Napolyon devrimin savunduğu ilkeleri Avrupa'ya taşıırken Fransa, kendi devriminden birçok yönden mahrum bırakılmıştır (Ateş, 2017, s. 128).

İngilizlere karşı verdiği mücadele ile 24 yaşında general olmaya hak kazanan, bir siyasetçi olan Robespierre'in kanatları altında tüm Direktuvar

tarafından tanınan ve varlığı endişe uyandıran Napolyon (Ateş, 2017, s. 129), başarısız Direktuvar yönetiminden parlayarak çıkmış, Direktuvar yaptığı sürekli savaşlarla adeta kendi sonunu hazırlamıştır. Napolyon, Direktuvar'ın yaptığı savaşlarda başarısız olması ile yine bir Direktuvar üyesi olan Siéyes'in "bir kılıç arıyorum" sloganıyla çıktığı arayışta devrimin ilkelerinin koruyucusu olarak hükümet üzeri yetkilere sahip olmuştur (Gaxotte, 1969, ss. 329-331). Bu şekilde seçilen Napolyon'un iktidara gelişi için iki günlük bir program hazırlanmıştır (Gaxotte, 1969, s. 332). Birinci gün yani 9 Kasım (18 Brumaire) günü Siéyes'in yaratacağı kargaşa ve ikinci gün ise Napolyon'un meclisi kendisine geniş yetkiler vermeye zorlaması şeklinde planlanmıştır (Gaxotte, 1969, ss. 332-333). Bir tür darbe şeklinde meclisin yetkilerinin Napolyon tarafından ele geçirilmesi sonrası üç konsülden oluşan geçici bir komisyon kurulmuştur. Konsüller Napolyon, Siéyes ve Napolyon'un darbesinde mecliste karışıklık çıkaran bir diğer isim olan Roger-Ducos'tur (Gaxotte, 1969, s. 335). Bu tarihten itibaren Napolyon birçok reforma imza atmıştır. Fransa'yı merkezîyetçi sisteme göre il ve ilçelere bölmek, yargıçların halk yerine hükümet tarafından atanması, eğitimin devlet denetiminde verilmesi, Medeni Kanun'un kabul edilmesi bu reformlardan bazılarıdır (Armaoğlu, 1997, s. 61). Bu reformlar otoriter bir yönetimin unsurlarını taşımaktadır. Ancak aynı zamanda devrim sonrası Fransa'nın kurumsal bir yapılanmayla düzene ve istikrara kavuşmasını da sağlamıştır (Armaoğlu, 1997, s. 62). Napolyon bir "kılıç" yani koruyucu olarak seçildiği andan itibaren devrimi içerde ve dışarda koruma amacını taşımıştır. Bu sebeple savaş en belirgin politikası olmuştur. Diğer politikaları savaşın sonuçları ile şekillenmiştir. Direktuvar'ın başarıya ulaşamadığı maliye, Napolyon'un yaptığı savaşlarda başarıya ulaşmasıyla doğru orantılı olarak iyileşmiş, ülke içindeki kaotik ortam yerini yine savaşların Fransa lehine sonuçlandığı müddetçe/ölçüde düzene ve huzura bırakmıştır.

Napolyon Fransa'sı iç politikalarla düzen kurmayı başarsa da dış politikaları yüzünden birçok ülkenin düzenini altüst etmiştir. Gittiği her yere devrimin ilkelerini de ihraç eden Napolyon'a karşı altı koalisyon oluşturulmuş ve bu koalisyonlarla Napolyon ve ilkeleri ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Ateş, 2017). Koalisyonlar içinde Avusturya, Rusya ve İngiltere vardır. Sonradan İsveç ve Prusya koalisyonlara dahil olmuştur. Dördünün Fransa'nın üstünlüğüyle son bulduğu koalisyon savaşları, Napolyon'un egemenliğini de sonlandırmıştır. Napolyon işgal ettiği yerlerde yaydığı devrimin ilkeleriyle yenilmiştir. İlk olarak İspanyol ulusçuluğunun uyanmasıyla başlayan (Ateş, 2017, s. 141) ayaklanmalar savaşlarda yenilgiyi de beraberinde getirmiştir. Napolyon yaşadığı yenilgiler sonucu Elbe Adası'na sürülmüştür. Napolyon'a karşı

birleşen Avrupa ülkelerinin kararıyla XVI. Louis' nin kardeşi Comte de Provence XVIII. Louis olarak tahta geçirilmiştir. Bourbonların tekrar hüküm sürdüğü bu dönem Restorasyon dönemi adını taşımaktadır (Armaoğlu, 1997, s. 78). XVIII. Louis ilan ettiği Anayasa ile iki meclisli bir parlamento oluşturmuştur. Kralın seçtiği senato ve üyelerini halkın seçtiği bir başka meclisten oluşan bu yapı Fransa'nın yönetimini meşruti monarşi olarak değiştirmiştir. Bu yönetimin Napolyon dönemine nazaran halka daha fazla özgürlük verdiği söylenebilir. Devrimin kurumları ve ilkeleri korunmuştur. Vergide eşitlik, basın özgürlüğü bu konuda örnek olarak verilebilir. Ancak Bourbonların hoş karşılanmayan uygulamaları da yok değildir. Öyle ki bu uygulamalar sonrasında bir Napolyon dönemi daha yaşanmasına sebep olmuştur. Devrimin üç renkli bayrağı yerine Bourbonların, beyaz renkli bayraklarını benimsemeleri, devrimin gerçekleştiği süreçte ülkeden kaçan asillere topraklarını geri vermek istemeleri ve Napolyon'un Büyük Ordusunun az bir ücret karşılığı terhisi bu uygulamalardandır. Ayrıca ekonomideki liberal politikalar çerçevesinde İngiliz mallarının Fransız pazarına girişine izin verilmesi yerli tüccarın ve sanayicinin zor duruma düşmesine sebep olmuştur. Napolyon'un sürgünü ile aynı yılda toplanan Viyana Kongresinde yaşanan çıkar çatışmaları ve anlaşmazlıklar Napolyon'un Elbe Adası'ndan kaçışı için uygun bir diğer şartı yaratmıştır. 10 Mart 1815 günü geldiği Lyon'da imparatorluğunu tekrar ilan etmiştir. Napolyon Avrupa ülkelerine artık Fransa'yı 1792 sınırlarında tutacağı yönünde bir beyanda bulunsa da Avrupa ülkelerinin ona karşı birleşmesini engelleyememiştir. Napolyon bir başka koalisyon için hazırlık yapmaya başlamış, ilk adımı attığı Waterloo'da İngilizlerle yapılan savaşta yenilmiştir. Mısır'da yaptığı gibi askerlerini bırakıp kaçmayı düşünmüş ancak yakalanmıştır. 100 gün süren bu imparatorluk dönemi yine bir sürgünle sonuçlanmıştır (Armaoğlu, 1997, ss. 79-80). Sonuç olarak sürgünde ölen Napolyon'un yönetimi Fransa için Direktuar'dan farklı olmamıştır. Napolyon da savaşı sürekli kılmıştır. Halkın bu yönetimi de kabullenmesi, devrimin ilkelerinin yaygınlaştırılması ve korunması ile bir nevi devrime karşı görevin yerine getiriliyor olduğu inancının yerleşmesinden kaynaklanmış olabilir.

Furet'ye göre Fransız Devrimi, Kavimler Göçü'nün soylular için mit niteliği taşıyan yapısına benzer olarak eşitlikçi düzenin miti olmuştur (Furet 2013, s. 24). Bu devrim kendisinden sonra gerçekleşen devrimlerin önce düşünsel altyapısında, ardından da hedeflerinde kendisini göstermiştir. Devrim üzerine yapılan en basit yorum Fransız Devrimi'nin genel oy talebine yöneliktir. Bu talep gerçekleştirildiği için Fransız Devrimi'nin bittiğine işaret edilmiştir. Ancak bu yorum Devrim'in Paris isyanından

soyutlandığı bir anlayışı içerisinde barındırmaktadır (Furet, 2013, s. 29). Fransız Devrimi'nin yorumunda geniş bir bakış açısına sahip olduğunda ise ulusal bir kurum olarak başarıya ulaşan Devrim'in aslında bundan fazlası olduğu sonucuna varılmaktadır. Fransız Devrimi Cumhuriyet'i ülke yönetiminde yerleştirmesi yanında, bünyesinde barındırdığı dinin devletten ayrımı gibi laik dönüşümler sebebiyle yalnızca bir yönetim değişikliği olma hedefine değil, bundan fazlasına sahip olduğunu göstermektedir (Furet, 2013, s. 30).

Fransız Devrimi'ne dair yorumlarda belki de en dikkat çekici olan yorum Tocqueville'e aittir. Tocqueville, Fransız Devrimi'ni sadece bir kopuş olarak ele almanın yanlışlığına değinir. O, Devrim'i, geçmişin gelişimi olarak niteler; monarşinin başlattığını tamamlayan bir sürece dahil eder. Kısacası Tocqueville'in Devrim'e bakışı o güne dek kabul gören anlayışın eleştirisi niteliğindedir. Bu eleştiri Devrim'in en çok değiştirdiği siyasi alana dair olduğundan ayrıca dikkat çekicidir. Tocqueville'in üzerinde durduğu bu süreklilik, Devrim ile birlikte tüm toplulukların iktidar egemenliği altında toplanmasından kaynaklanır. Bu süreklilik yöneticiler arasında söz konusu olduğu gibi demokrasinin ve onun getirdiği eşitliğin de Fransız toplumunda yer bulabilmesine açıklık getirmektedir (Furet, 2013, ss. 39-40). Yani eski yönetimin hali hazırda başlattığı bir durum devrim gibi süreci hızlandıran bir olayla kopuş benzeri bir görünüm yaratır (Furet, 2013, s. 42). Tocqueville eşitlikçiliğin bir değer olarak ortaya çıkışını monarşi dönemine dayandırmakla birlikte bu sürekliliğin neden doğal seyrinde değil de devrim yolundan geçerek bir kopma yanığı yarattığını sorgulamaktadır (Furet, 2013, s. 50). Cevaplandıramadığı bu soru üzerine şunlar söylenebilir: Fransa'da sürekliliğin devrimle doğal seyrinden çıkıp hız kazanması dönemin içerdiği sorunlarla ilişkilendirilebilir. Devrim süreç gibi yavaş işleyen bir değişim içermemesi yanında sürecin içerisinde barındırdığı değerlerin sindirilmesi ve yerleşmesi olgularını da göz ardı etmektedir. Sırf bu sebepten hızla gelişen değişim sindirilememiş ve yerini kaotik bir ortama ardından da imparatorluğa bırakmıştır. İmparatorluk sonrası yönetim ve değerler ise Devrim'in hedeflerine tam olarak uymayan şekillerde olmuştur.

Süreklilik ve kopuş üzerine tartışma dışında Fransız Devrimi'nin Cumhuriyet'ten daha fazlası olarak içerdiği vaatler, onu daha sonraki devrimlerde bir mit gibi görme eğilimi yaratmıştır. Bu çalışmada incelenecek bir diğer devrim olan ve 1917'de gerçekleştirilen Rus Devrimi, Fransız Devrimi'nin hedeflerini taşımasıyla bu duruma örnek verilebilir. Ancak bu Devrim artık demokrasi ve sosyalizm için verilen

mücadelenin adı olmuştur (Furet, 2013, s. 28). Fransız Devrimi tarihçileri Rus Devrimi'nin Fransız Devrimi tarafından önceden bildirilen bir olay olarak ortaya çıktığını ve Rusların devrimi gerçekleştirme mirasını Fransa'dan aldıkları için Fransızların yerine geçtiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca Rus Devrimi'nin Fransız Devrimi'nden ayrı görülmemesi 1917'nin izahında 1789'un referans oluşturmamasından kaynaklanır (Furet, 2013, s. 29). Buna, Furet (2013, s. 36) tarafından, Mathiez'in 1920'de yaşanan Bolşevik şiddetini aynı koşullara sahip Fransa'da yaşanan şiddetle açıklayarak haklı göstermesi örnek olarak verilir.

Bu çerçevede iki devrimin ilişkisi meşruiyetin kaynağı olarak toplumsal koşulların ve savaş şartlarının öne çıkarılması ile de açıklanabilir. Bu iki devrim koşullar sebebiyle faili olduğu suçlardan aklanmışken, bugün yine koşullar sebebiyle siyasi tarih analizinde onları aklamamanın doğru olmadığı yönünde eleştirilmektedirler (Furet, 2013, s. 36). Ayrıca savaşın, vatani korumanın değerleri korumakla özdeş bir görüntü çizen yapısı iki devrimin de baskıcı yönetimler kurmalarına imkan tanımıştır (Furet, 2013, s. 111). Verilen bu bilgilerin ışığında iki Devrimin birbirlerine sıkı bir bağla bağlı oldukları anlaşılmaktadır. Bu ilişki iki devrimin taşıdıkları hedefler ve devrimin yaşatılması sürecinde başvurdukları yollarda kendisini göstermektedir. Sonuçta Bolşeviklerin sahip olduğu Jakoben atalar ve Jakobenlerin sahip olduğu komünist öncelikler (Furet, 2013, s. 29) bu iki devrimi hem düşünsel hem somut örnekler çerçevesinde birbirinden ayrılmaz kılmaktadır.

Rus Devrimi Marx'ın öğretileri doğrultusunda Komünizm hedefiyle ortaya çıkmıştır. Marx kapitalist toplumun sosyalist ve daha sonrasında komünist topluma evrilmesini modern ekonominin üretim tarzına ve ilişkilerine dayandırmaktadır. Ona göre işçi sınıfının üretim ilişkilerinde sömüren sınıfa karşı üstünlük kazanma çabasının ilerleyişi zamanla siyasal iktidar kazanma mücadelesine dönüşecektir (Engels ve Marx, 2014). Marx'ın savunduğu üzere sanayileşmiş ülkelerde değil de Rusya'da bu hedefe ulaşmak için adım atılması ve bir ölçüde başarıya ulaşması iki nedene bağlıdır: İlki Rusya'da en azından devrimi örgütleyenler tarafından Marksist öğretiye ilginin uyanması ve öğreti hakkında bilgi edinme gereksinimi duyulmasıdır. Kısacası Aydınlanma'nın "keşfedip" Marksizmin somut hale büründürüp fikir verdiği devrimci insan Rusya'da ortaya çıkmıştır (Plehanov, 2014, s. 12). Bu, belki de Marx'ın öğretisinde gözden kaçırıldığı noktadır. Devrimi sadece sanayileşmiş ülkelerde beklemesi devrimci insanın nerede ortaya çıktığı gerçeğiyle çelişki yaratmıştır. İkinci neden ise işçi sınıfının büyük fabrikalar içerisinde kalabalık bir topluluk şeklinde yaşamasıdır (Bookchin, 2013, s. 52). Bu

da devrimin bir gereği olan örgütlenme için elverişli ortam yaratmıştır. Ayrıca bu birliktelik mücadele için gereken bilincin, bireyin ancak içinde bulunduğu sınıf ile hayatta kalabileceği bilincinin, oluşmasına katkı sağlamıştır (Bogdanov, 2017, s. 3).

Ekim Devrimi bir anda ortaya çıkan bir ayaklanma değildi. Ekim 1917'de devrim gerçekleşene kadar Rusya'da işçi sınıfının zor koşulları (Bookchin, 2013, s. 52) ve bir arada bulunma zorunluluklarıyla gelişen sınıf bilinci 1905 Devrimi'ni tetiklemiş, bu devrim daha sonra yapılacak devrim girişimlerine temel teşkil etmiştir. 1917 Şubat'ında yaşanan devrim denemesi ise Ekim Devrimi'ne yakınlığı ve sonuçlarının bir süreç şeklinde ortaya çıkarak Ekim Devrimi'ne etki etmesi bakımından önemlidir. Devrim girişimi birçok insanın hayatına mal olan Birinci Dünya Savaşı'na karşıtlık şeklinde ortaya çıkmış, savaşın sebep olduğu kıtlık, hükümeti de devrim korkusuna itmştir. Ancak devrime inanmayanlar da yok değildir. Bolşevik Merkez Komitesi'nin başkanı halka ekmek verilmesini, bu şekilde, olabilecek bir ayaklanmanın önlenebileceğini belirtmiştir. 25 Şubat'ta sokağa dökülen Ruslara askerlerin ateş açması ile son bulan olay ile devrimin ilk kanlı mücadelesi verilmiştir. Burada ateş açması emredilen askerler, tıpkı devrimin bir diğer hazırlayıcısı olarak nitelendirilen Potemkin Zırhlısı İsyanı'nda olduğu gibi ateş açmayı reddetmeye başlamışlardır (Erem ve Köker, t.y.).

Olaylar Çar'ın tahttan çekilmesi ve imparatorluğun tarihe karışması ile sonuçlanmıştır. Bu günden itibaren oluşturulan Geçici Hükümet adındaki yönetim hak ve özgürlükleri genişletmiş, siyasi suçlular için af ilan edip bir seçim düzenlenmesine karar vermiştir. İdam cezasının kaldırılması da bu hükümet dönemine rastlamıştır. Ancak tüm bu reformize girişimler devrimin daha fazla güç kazanmasına neden olmuştur. Çünkü Ekim Devrimi'ne liderlik edecek olan kişiler Rusya'ya geri dönmeye başlamışlardır (Erem ve Köker, t.y.). 1917 Ekim Devrimi Şubat Devrimi'nin sonucunda ortaya çıkan Geçici Hükümet'in başarısızlıklarından doğmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda kalma kararını devrimi ve ilkelerini koruma amacına dayandıran hükümete karşı devrimde radikalleşmeyi savunan Bolşevikler işçileri ayaklandırmıştır (Erem ve Köker, t.y.). Hitap edilenin işçi sınıfı olması, işçilerin köylülere devrimde liderlik edeceği düşüncesinden ileri gelmektedir. Lenin (1975, s. 124) köylülerin işçilere güvenmesini istemiştir. Bu da Marksizmin doğasıyla örtüşmektedir. Çünkü devrimi yapacak olan işçilerdir. Geçici Hükümet, işçilerin Bolşeviklere yakınlaşması ile birlikte yine devrimi besleyecek bir reformla toplanma ve örgütlenme yasağını ve basındaki sansürü kaldırmıştır. Bu reformlar protestoların daha büyük bir kitle ile yapılmasına yol açmıştır. Yasakların kalkması

ile yaygınlık kazanan gösteriler sonucu Geçici Hükümetin Bolşevikler üzerindeki baskısı artmıştır. Ancak 23 Ekim’de Geçici Hükümet’in artık devrilmesi kararı alınmış ve Devrimci Askeri Komite kurulmuştur. Kısacası devrim baskılardan etkilenmemiştir. Geçici Hükümet bazı isyanların Bolşeviklere bağlı askeri birliklerce bastırılması ve tüm kurumların ele geçirilmesiyle 8 Kasım’da tamamen devrilmiştir (Erem ve Köker, t.y.). Sonuçta savaşın ertelediği ancak 1905’in uyandırdığı devrimci ruhyla Rusya proletaryası ülkeyi savaşın bataklığından çıkarmış ve kendini ileriye taşıyacak tek şeyin yine kendisi olduğu bilinciyle devrimi gerçekleştirmiştir (Luxemburg, 2018, s. 15).

İktidara gelen Bolşevikler Lenin önderliğinde bir parti olarak varlığını göstermiştir. Bu iktidar dönemi aynı zamanda proletarya diktatörlüğü adı verilen geçiş döneminin başlangıcını oluşturmuştur. Ancak bu yönetim bazı açılardan diktatörlük olarak nitelendirilmemektedir. Çoğunluğun yönetimde bulunması bugün demokrasilerde ortak nokta olduğu için demokrasi gibi algılanması söz konusudur (Kıvılcımlı, 2008). Ancak bu yönetimin demokrasiden ayrılan iki önemli yanı vardır: Birincisi azınlığın yönetimde yer alamaması hatta bastırılması; ikincisi ise tek partili yönetime dayanmasıdır. Bu tek parti, proletaryanın savunucusu olma görevine kendini layık görmüştür (Ağır ve Baharçipek, 2014, s. 11). Denetimden yoksun olan bu tek parti yönetimi için diktatörlük tanısı çok daha ağır basmaktadır.

“Proletarya diktatörlüğü” tecrübesinde Lenin ekonomiye, yaşanan kıtlığı sona erdirmek ve savaşın zararlarını gidermek amacıyla müdahalelerde bulunmuştur. Dış politikada daha serbest bir tutum sergileyerek sanayileşmenin ülkede devletsiz topluma geçişi hızlandıracağını belirtmiştir (Tarihte Büyük Güçlerin..., 2018). Lenin’in ölümünün ardından Zinovyev’in halef olarak seçilmesi yanında Zinovyev-Troçki-Stalin çatışması baş göstermiş ve Stalin’in yükselişine giden yol bu çatışma sonucunda gerçekleşmiştir. Bu çatışmaya değinmeden önce Zinovyev’in iktidarı elinde bulundurduğu sürede imza attığı iki karardan bahsetmek, bu kararların Stalin’in yükselişinde oynadığı rol sebebiyle faydalı olacaktır. Bu kararlardan ilki Petrograd’ın adının Leningrad olarak değiştirilmesi, diğeri de partinin üye sayısını artırmak suretiyle partiyi güçlendirmektir. Bu istek daha öncesinde Lenin ve Troçki’nin beyanlarında mevcuttur. Lenin’in ölümünün ardından ise bu talebi uygulama görevi parti genel sekreteri olan Stalin’e verilmiştir (Carr, 2013, s. 126). Üye sayısının artırılması bir tür demokrasinin geliştirilmesi olarak görülse de kayıtların aslında bir süreci takip eden değişimlerin simgesi olduğu görülmektedir (2013, s. 127). Üyelerin

kaydının tutulduğu Lenin kayıtları ve bu kayıtların partiyi bir kitle partisine dönüştürme süreci parti sekreterinin gücüne katkı sağlamıştır. Partinin kitle partisi olarak değişmesinin yanında bir karara tüm üyelerin uyması ve bu kararı desteklemesi zorunluluğunun getirilmesi de söz konusu olmuştur. Ancak bununla birlikte kararlara karşı parti içerisinde tartışma açılabileceği ve kararların alınmasında demokratik süreçlerin takip edileceği de varsayılmıştır. Kısacası Stalin daha iktidara gelmeden kitle partisi şeklinde örgütlediği partinin yanılmazlığının meşruluğunu üyelerine yüklediği bağlılık ile sağlamıştır. Demokratik süreçleri de terk etmeden yönetiminin temellerini diktatörlükten uzak bir konuma itmeye çalışmıştır (2013, s. 128).

Stalin'e verilen görevin yine Stalin'i güçlendirmesi dışında Troçki ve Zinovyev ile çatışması Stalin'in iktidara yükselişini etkilemiş; Stalin söylemleri ile Troçki'nin yerilmesinin medya ve parti toplantılarında yerleşmesini sağlamış ve Troçki'yi tarafsız bırakmıştır (Carr, 2013, ss. 131-132). Troçki'nin Lenin ile uyuşmayan, Lenin karşıtı söylemleri dile getirilmiştir. Stalin, tek ülkeden sosyalizm savunusu geliştirerek Troçki'nin sürekli devrim teorisini çürütmeye çalışmıştır. Stalin'in bu savunusu, Rusya'da gerçekleşen devrimin diğer ülkelerde bir devrim gerçekleşmese dahi yaşayabileceğine dayanır. Bu konuyu desteklerken Lenin'e de atıflarda bulunmayı ihmal etmemiştir (Carr, 2013, s. 133). Bu hayali savununun olumlu etkileri olmuştur. Rus Devrimi'nin dışarıdan gelecek yardımlara ihtiyaç duymadan varlığını sürdürebileceği yönünde bir inanç gelişmiştir. Rus kimliğinin yüceltilmesi de bu savunu ile ortaya çıkmıştır. Devrim sadece Rusların başarısı olarak görülmeye başlanmıştır. Rusya'daki devrimin bir öncül ve başlangıç olarak bütün dünyaya örnek teşkil ettiğine inanılmıştır (Carr, 2013, s. 134). Bu şekilde Troçki'den kurtulan Stalin, benzeri bir yöntemle Zinovyev'i de alt etmiştir (Carr, 2013).

Sonuç olarak Stalin'in yönetimi proletarya diktatörlüğünün kalıcılığına ve devletsiz toplumdan uzaklaşılmasına neden olmuştur. Partinin yanılmazlığını ve bu şekilde kendisinin yanılmazlığını partiye üye isimlerin bağlılıklarını daha sıkı hale getirerek sağlamış, Lenin'e bağlılığından kuşku uyandırmadan Lenin'in zıddı politikalar yürütmüştür. Lenin ekonomide dışa kapalı bir politika izlemekten uzak dursa da Stalin bunu terk etmiştir. Dünyada yaşanan 1929 Krizi ile devrimin sosyalist yapısının tüm dünyada olumsuz anlamından kurtulması da bu döneme rastlamıştır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı ile birlikte işçi sınıfının gücü de bir kez daha görülmüştür (Tarihte Büyük Güçlerin..., 2018). Sonuçta devrim asıl hedefine ulaşmadan 1991 yılına kadar yaşamıştır. Ancak

yaşayan sadece devrime olan inançtır. İlkeleri ise bir partinin yönetimi altında ezilerek yok olmuştur.

Otoriterleşme Sebepleri ve Devrimlerin Karşılaştırması

1789 Fransız ve 1917 Rus Devrimleri etkilerinin evrenselliği bakımından önemli olaylardır. Bu durum iki devrimin de en önemli ortak noktası olabilir. Fransız Devrimi kardeşlik, eşitlik ve özgürlük ilkeleri ile birçok imparatorluğun yerini ulus devletlerin almasını sağlayarak egemenliği adeta halkla özdeşleştirmiştir. Rus Devrimi ise ulus devletlerin liberal olarak şekillendirilmesine paralel olarak sosyalist yönetimlerin ortaya çıkmasına ön ayak olmuştur. Rus Devrimi'nin bir diğer önemli etkisi kapitalist sistem içerisinde ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesinde alternatif sistemlerin varlığını göstermesidir. Fransız Devrimi imparatorluk, Rus Devrimi ise çarlık rejimlerinin çöküşü ile ortaya çıkmıştır. Son olarak sonuç bölümünde de değinilen bir ortak noktadan bahsedilebilir: İki devrim de alttan devrim olarak nitelendirilmektedir ancak öncüleri olan devrimlerdir. Bu öncülerin çoğu, üstten devrimlerde olduğu gibi eski sistemin içerisinde belli görevlerde olan kişiler olmasa da, devrimlerin öncesinde bilinçlendirme noktasında ve sonrasında ortaya çıkan oluşumlarda ön plana çıkmışlardır. Fransız ve Rus Devrimlerinin sayılan ortak noktaları dışında farklılıkları da yok değildir. Bu farklılıklardan en belirgin olanı Fransız Devrimi'nin feodal yapı tarafından beslenildiği, devrimin bu sistem içerisinde geliştiğidir. Rus Devrimi'ni besleyen ise daha çok kapitalizmdir. Devrim işçi sınıfının bilinciyle ve teorik altyapının var olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır.

Fransız ve Rus Devrimleri dünyada birçok iz bırakmıştır. Bu izler örnek teşkil ettiği gibi dersler de içermektedir. Bu derslerden biri devrimlerin, devleti ortadan kaldırıp/dönüştürüp halk merkezli yerel yönetimler kurma hedefinin aksine önceki rejimler gibi otoriter bir şekilde kurumsallaşmasıdır. Önceki bölümde incelenen iki devrimin benzer süreçlerden geçerek gerçekleşmesi bu devrimlerin otoriter yönetimlere dönüşme sebeplerinde de mevcuttur. Fransız ve Rus Devrimleri iki ortak sebeple otoriterleşmiştir: Bunlardan ilki devrimin dış dünyada karşıtlarının bulunması, devrimin savunulup korunması; bir diğeri ise kurumsallaşma gereğidir.

Devrimin savunulması, korunması sebebi Fransız Devrimi için şu şekilde açıklanabilir: Devrim gerçekleştirildiğinde Avrupa ülkeleri devrimin ilkelerinden ve bu ilkelerin kendi ülkelerinde yer bulmasından korkmuşlardır. Bu sebeple devrimi ortadan kaldırmak için girişimlerde bulunmuşlardır. Napolyon kendi ifadeleriyle, devrimden sonra iktidara

gelenin, durmadan dış düşmanlarının saldırısına uğrayan, içeride birçok entrikaya maruz kalan hükümetin biraz sert olması gerektiğini, barış zamanı diktatörlüğü bırakacağını ve meşruti monarşiye geçeceğini belirtmiştir (Pirenne, 1964'den akt., Ateş, 2017, ss. 149-150). Aynı mantıkla Jakobenler iktidardayken kendilerine karşı gelinmesini sert yöntemler ile engellemişlerdir (Ateş, 2017, s. 124). Bunun da sosyalizmin gereği olan eşitlik sağlanana kadar karar mekanizmasının sorgulanmaması şeklinde yorumlanması mümkündür. Rusya'da *devrimin korunması, savunulması* ise Fransa'da olduğu gibi sert önlemlerle sağlanmamıştır. Burada devrimin korunması savaştan çekilmekle olmuştur. Devrimin sosyalist yapısı diğer ülkeleri sınırların dışında tutmuştur (Tarihte Büyük Güçlerin..., 2018). Lenin döneminde geçerli olan bu durum Stalin döneminde tersine dönmüş, devrim savaşta gösterilen işçi sınıfı mucizeleriyle ayakta tutulmaya çalışılmıştır. İşçi sınıfı bütün gücüyle üretmiş ve savaş onların çabasıyla kazanılmıştır.

İki devrim için ortak olan bu nedeni Skocpol (2004) ifadelerinde devrime öncülük eden ve devrimde yönlendirici etkiye sahip parti özelinde ele alır. Bu parti, devrimin savunularını pekiştirme ve güçlendirme noktalarında kendine ihtiyaç duyulduğu üzerine vurgular yaparak aslında kendini de pekiştirmekte ve güçlendirmektedir. Özellikle radikalleşme döneminde kendini gösterdiği öne sürülen bu durum Jakoben iktidarın söylem ve uygulamaları ve Bolşevik Partisi'nin karşısındaki örgütlenmiş muhalefetin ortadan kaldırılması ile kanıtlanmıştır (Smith, 2014, ss. 360-361).

İkinci ortak neden olan *kurumsallaşma gereği* devrimin korunması ve savunulması sebebiyle örtüşmektedir. Kurumsallaşma Fransa'da Rusya'dan çok daha gerekliydi. Çünkü Rus Devrimi Marx'ın öğretisiyle kurgulanmış bir proletarya diktatörlüğü tecrübe edecekti. Devrim belli bir yönetim olarak biçim alacaktı. Ancak Fransa'da halk hiçbir kurumsal yapısı olmadan devrimi gerçekleştirmiş, sonucu konusunda bir öngörü geliştirmemişti. Bu sebeple devrim sonrası kaos yaygınlaşmış ve Napolyon'un imparatorluğu devrimin ilkelerine ters olsa da düzen ve istikrar sağlaması sebebiyle benimsenmiştir. Bir diğer ifadeyle, Fransa özelinde bahsi geçen kurumsallaşma gereği, halkın gerçekleştirdiği devrimin bir düzeni beraberinde getirecek altyapıdan yoksun olmasından kaynaklı, bir devletin ihtiva ettiği düzen ve istikrar unsurlarına devrimin devamlılığı için duyulan ihtiyaçla açıklanabilir. Bu anlamda Napolyon'un yönetimi düzen ve istikrarı sağlaması bakımından kurumsallaşma boyutu olarak ele alınmalıdır. Jironenlerin veya Jakobenlerin yönetimi devrimin savunucusu olan halk içinden isimleri bünyesinde barındırması ve bu isimlerin de idealist ancak yerleşik olmayan bir düzeni zor gücüyle veya

anlaşılmayan reformlarla benimsetme çabaları sebebiyle hayalperest olarak nitelenebilecek uygulamaları beraberinde kaosu getirmiştir. Bu sebeple Napolyon'un yönetimi, devletin nitelediği kurumsallaşmaya karşılık gelmekte ve devrimin hedefinden şaşmasının -otoriter bir yönetimle sonuçlanmasının- bir nedeni olmakla birlikte aynı zamanda devrimin sonrası için plansız yapısının yarattığı kaosu -kurumsallaşma gereğinin- bir sonucudur.

Rus Devrimi için *kurumsallaşma gereği* proletarya diktatörlüğünün sona ermemesi noktasında önemlidir. Lenin ile başlayan ve Stalin ile devam eden proletarya diktatörlüğü devletsiz bir topluma geçişle son bulmalıydı. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın ve Marksist öğretinin sağladığı meşruiyet bu yönetimin yerini bir devletsizliğe bırakmasını imkansız hale getirmiştir. Rusya'daki devrimin hedefine ulaşamaması kurumsallaşmanın devamlılığından gelmektedir denilebilir.

Devrimlerin başarısızlığı olarak addedilebilecek bu yön, Skocpol (2004) tarafından uluslararası koşullar ile iç ve dış baskılar temelinde açıklanmaya çalışılmıştır. Ona göre bu koşullar altında merkezi ve otoriter yönetimler kurulması kaçınılmazdır. Fransa'da devrime karşı açılan savaşlar uluslararası koşulları, mali bunalım ise iç baskıyı ifade etmiş ve Napolyon'un kılıçla çıktığı tarih sahnesinde hiçbir direnişle karşılaşmaması iki nedenin birlikte gerçekleştiğini göstermiştir. Rusya'nın kurumsallaşması ise Moore'un incelemeleri neticesinde belirttiği gibi Marksist-Leninist geleneğin bir ürünüdür (Smith, 2014, s. 360). Marx'ın kapitalist toplumdaki komünist topluma geçişte siyasal iktidarı araçsallaştırma yoluyla kullanmaya yetkili kıldığı proletaryadan ayrıca merkezileşme için de çabalamasını istemesi ve proletaryayı temsil eden partinin yine Marx tarafından genel bir devlet olarak nitelendirilmesi (Engels and Marx, 1978; Newman, 2006, ss. 55-56) söz konusu olmuştur. Lenin'in (2016, s. 12) de söylemlerinin öncelikli hedefinin üretim tarzını ve ilişkilerini değiştirmeye yönelik yapısı, Marx'ın teorisi ile birleşmiş ve bu bağlamda partiyi kendi üzerinde toplanan iktidarı günden güne pekiştirmeye itmiştir. Kısacası Rusya'da, devrimin içsel koşulları ve İkinci Dünya Savaşı'nın partiye duyulan ihtiyacı pekiştirmesi kurumsallaşmayı pekiştirip güçlendirmiştir.

Devrimlerin sayılan iki ortak sebebi dışında kendilerine özgü otoriterleşme nedenleri de bulunmaktadır. Fransız Devrimi için bu neden *her şey alttan prensibinin beraberinde getirdiği kaostur* (V. İ. U., Gelgeç Devrim Hükümeti Üzerine'den akt., Kıvılcımlı, 2008, s. 189). Fransız Devrimi'nde her şey alttan prensibi kaosu, kaos yani terör dönemi ise otoriterleşmeyi yani

önce Direktuar yönetimini ardından da Napolyon'un imparatorluğunu beraberinde getirmiştir. Bu prensip devrimi yapanların bütün siyasal kurumları elinde bulundurması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum kararların, devrimi korumak uğruna keyfi ve zarar verici niteliğe bürünmesine neden olabilir.

Rusya'nın kendine has otoriterleşme sebebi ise ortak sebeplerden biri olan kurumsallaşma gereğinde de bahsi geçen ve Marksist öğretinin zorunlu gördüğü *proletarya diktatörlüğü* pratiğidir. Proletarya diktatörlüğü bütün bir devrimin başarısızlığında gösterilebilecek bir faktör olarak ayrı bir incelemeyi gerekli kılmaktadır. 'Proletarya diktatörlüğü' hedefi muğlak bir süreç olarak keyfiyete kapı açmıştır. Bir geçiş evresi olarak zorunlu addedilen bu dönem, özellikle Marksist teorinin devleti nitelenmesindeki belirsizlikten de beslenerek kalıcı bir hale gelmiştir. Aslında Marx da Engels de devleti aşılması gereken bir baskı aracı olarak görmüşlerdir. Ancak bazı durumlarda aynı devlet burjuvazi karşıtı bir tavır içerisinde nitelenerek özerklik kazanan bir kurum olmuştur (Newman, 2006, s. 45). Yine Marx (2009), devleti genel oy ile ortadan kaldırmaktan, devletin toplumdaki çelişki ve gerilimleri çözümlenmedeki yetersizliğinden bahsetmiş ve devletin ortadan kaldırılması gereğini belirtmiş, bunun yanında siyasal tahakkümün aşılması sonrası sınıfların ortadan kalkması ile geçiş evresinin sona ereceğini ve devletin sönmüneceğini söylemiş, bu soyut ifadelerle her devrimin bünyesinde barındırdığı karşı devrimciliği neredeyse küçümsemiştir (Newman, 2006). Sonuçta devrim için başarısızlık getiren proletarya diktatörlüğü evresi, devrimin sona ermesinden sonra dahi etkilerini sürdürmüştür. Bu süreç devrim döneminde demokratik olmayan bir gelenek yerleştirmiş, bugün dahi Rusya demokrasi kültürünü özümseyememiştir. Rusya günümüzde rekabetçi otoriter rejimi benimsemiştir. Bu rejim, demokrasi geleneğinin eksikliğinden, çok partili yaşam tecrübesinin olmamasından ve sivil toplumun merkezi yönetim karşısındaki zayıflığından yararlanan iktidarların merkezîyetçiliği artırma yolunda adımlar atmalarına dayanır. Komünizmin benimsendiği yıllarda bir tek parti yönetiminin olması, günümüzde de muhalefetin sindirilmesi sonucunu doğurmuştur. Ayrıca komünist tecrübeye benzer şekilde iktidarı destekleyenler güçlendirilmekte, muhalifler baskı araçlarıyla sindirilmektedir. Bu rejimin komünist yönetimden en önemli farkı, seçimlerin ve partilerin açıkça yok edilmemesidir (Gürsoy, 2018, ss. 84-85).

Sonuç

Toplumsal ve siyasal değişimlerin halk tarafından gerçekleştirildiği alttan devrimler genellikle otoriter yönetimlerle sonuçlanmaktadır. Otoriter yönetimlerle sonuçlanan alttan devrimler olarak öne çıkan Fransız (1789) ve Rus (1917) Devrimlerini ele alan bu çalışma söz konusu iki devrimi, otoriter yönetimlere dönüşme nedenleri açısından incelemeyi ve karşılaştırmayı konu edinmiştir. Çalışmanın literatüre katkısı olarak karşılaştırılan iki devrimin benzer otoriterleşme nedenleri ortaya koymalarının bir idealin hedeflendiği toplumsal çabalarda tüm zamanlar için yol gösterici olacaklarına ilişkin edinilen kanı gösterilebilir. Çalışmada, Fransa ve Rusya'da ortaya çıkan devrimlerin ortaya çıkış sebepleri, devrimlerin gerçekleştikleri anda ve sonrasında yaşanan olaylar incelenmiş; bu incelemede iki devrimin farklı nedenler yanında birçok benzer nedenle gerçekleştikleri saptanmıştır. Bu benzerlikler iki devrimin de düşünsel altyapıya sahip olması, farklı sınıflar olmaları yanında temelde sınıf temelli ve eski rejimin çöküşü ile meydana gelmeleri şeklinde sıralanabilir. Devrimler üzerine yapılan incelemenin çalışmanın asli sorusu olan otoriter yönetimlere dönüşme nedenlerine katkısı ise tarihsel anlatının ortaya konulmak istenen nedenlerin de koşullarını içermesidir. Yaşanan siyasal, ekonomik ve toplumsal olaylar otoriterleşmeye giden sürece az ya da çok katkı sağlamışlardır.

İki devrimin otoriter yönetimlere dönüşme nedenleri olarak kurumsallaşma gereği; devrimin korunması ve savunulması; her şey alttan prensibinin beraberinde getirdiği kaos ve proletarya diktatörlüğü saptanmıştır. Bu nedenlerden kurumsallaşma gereği ve devrimin korunması iki devrim için ortak, her şey alttan prensibinin yarattığı kaos Fransız Devrimi'ne ve proletarya diktatörlüğü ise Rus Devrimi'ne özgü nedenler olarak belirtilmiştir. Nedenlerden kurumsallaşma gereğinin Fransa için bir ihtiyaç olarak kendini gösterdiği, kaosun yarattığı huzursuzluğun Napolyon'un yönetimiyle dinmesi sebebiyle eski düzenin tekrar kurulmasının hoş karşılandığı saptanmıştır. Rusya'da ise bu gereklilik esas alınan ideolojinin öngördüğü bir durumdur. Öngörülen proletarya diktatörlüğünün kalıcı hale gelmesinin bir sonucu olarak devrimin hedefi etkisiz hale gelmiş, geçiş döneminin belirli bir zaman dilimini kapsamaması ile devlet tekrar eski düzeni ihtiva eder yani otoriter bir şekilde kurulmuştur. Devrimin korunması nedeni de iki devrim açısından ortak ancak uygulamada farklılık göstermektedir. Fransa'da içte ve dışta savaş ile korunmaya çalışılan devrim, Rusya'da Lenin döneminde savaştan uzak durma; Stalin döneminde ise savaş yoluna başvurma şeklinde iki döneme ayrılarak korunmaya çalışılmıştır. Devrimlerin kendilerine

özgü nedenlerinden biri olan her şey alttan prensibinin yarattığı kaos Fransız Devrimi'ne özgülenmiştir. Bu neden kurumsallaşma gereğinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Devrimi gerçekleştirenlerin yönetimi elinde bulundurarak devrimin ilkelerini yerleştirme çabalarını ifade etmektedir. Son olarak Rus Devrimi'ne özgü bir neden olarak proletarya diktatörlüğünden bahsedilmiştir. Bu diktatörlük devrimin esas aldığı ideolojinin bir öngörüsüdür. Yine kurumsallaşma gereği ile bağlantılı olan bu neden; kurulan bu geçiş yönetimi, belirsiz bir gelecekte ortadan kalkmasının hedeflenmesi ve Marx'ın devletin yıkılması karşıtlığının içerdiği çelişkiler gibi nedenlerle devrimi başarısızlığa sürüklemiştir.

Bu çalışmada otoriter yönetimlere dönüşmenin nedenleri dışında bu yönetimlerin devrimin önde gelen aktörlerinin siyasi iktidara gelişiyle başlaması (Fransa'da Robespierre, Danton gibi isimlerin yönetsel kadroda bulunması, Lenin'in Bolşevik Parti'nin lideri olması) alttan devrimlerin gerçekleştikten sonra üstten devrimlere dönüşmesiyle bağlantısını akla getirmektedir. Yani halk kitlelerinin asli/başat rol oynayarak toplumsal ve siyasal dönüşümleri gerçekleştirmesinin devrimler sonrasında araçsal hale gelmesi ve devrimin, onu gerçekleştirenlerden olan ancak kitlelere nazaran seçkin konumda sayılabilecek kişilere bırakılması ile yukarıdan aşağıya politikaları benimseyen üstten devrimler ve otoriter yönetimlere dönüşmesinin birbirine bağlı olgular olup olmadığı tartışılabilir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The authors declared that this study has received no financial support.

The authors contributed equally to the study.

Kaynakça

Adadağ, Ö. (2006). Devrim. A. Cevizci (Ed.), *Felsefe Ansiklopedisi* (4. Cilt) kitabı içinde. İstanbul: Babil Yayınları.

Ağaoğulları, M. A. (2015). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da siyasal düşünceler*. (Altıncı Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ağır, O ve Baharçipek, A. (2014). Rusya'nın başarısız demokratikleşme tarihi. *Birey ve Toplum Dergisi*, 4(8), 5-27.

Armaoğlu, F. (1997). *19. yüzyıl siyasal tarihi (1789-1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ateş, T. (2017). *Siyasal tarih*. (Altıncı Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bogdanov, A. (2017). *Proleter şiir*. (A. Akova, Çev.). İstanbul: SUB Yayınları.

Bookchin, M. (2013). *Devrimci halk hareketleri tarihi 1905'ten 1917'ye Rus devrimleri cilt 3*. (A. İ. Başgöl, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.

Brinton, C. (1965). *The anatomy of revolution*. New York: Vintage Books.

Büchner, G. (2011). *Danton'un ölümü*. (A. Çalışlar, Çev.). İstanbul: Mitos Boyut Tiyatro Yayınları.

Carr, E. H. (2013). *Lenin'den Stalin'e Rus devrimi, 1917-1929*. (L. Cinemre, Çev.). İstanbul: Yordam Yayınları.

Ekinci, E. (2016). Devrimden günümüze Fransız siyasal sisteminin evrimi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 150-171.

Engels, F. and Marx, K. (1978). Address of the central committee to the communist league. In R. C. Tucker (Eds.), *The Marx-Engels Reader* (pp. 501-511). New York: Norton.

Engels, F. ve Marx, K. (2014). *Komünist manifesto*. (N. Satlıgan, Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.

Erem, O ve Köker, İ. (2020). 1917: Dünyayı değiştiren devrimlerin yılı. Erişim tarihi: 20.11. 2020, https://www.bbc.com/turkce/resources/iddt-sh/russian_revolution_turkish.

Furet, F. (2013). *Devrim'in yorumu Fransız devrimi'ne üç yaklaşım biçimi*. (A. Kuyaş, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Gaxotte, P. (1969). *Fransız ihtilali tarihi*. (S. Tiryakioğlu, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Goldstone, J. A. (1994). *Revolutions*. Orlando: Harcourt Brace College Publishers.
- Gurr, T. R. (1970). *Why men rebel*. Princeton: Princeton University Press.
- Gürsoy, Y. (2018). Rejim değişiklikleri: Otoriterleşme ve demokratikleşme. S. Sayarı ve H. Dikici Bilgin (Ed.), *Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar* kitabı içinde (s. 76-100). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Hobsbawm, E. (2003). *Devrim çağı Avrupa 1789-1848*. (B. S. Şener, Çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- Huntington, S. P. (1968). *Political order in changing societies*. New Haven: Yale University Press.
- Kıvılcımlı, H. (2008). *Devrim nedir?* (Dördüncü Baskı). İstanbul: Derleniş Yayınları.
- Koç, Y. (2011). 1789 Fransız devrimi ve 1917 Ekim devrimi üzerine notlar (Jakobenlik-Bolşeviklik). *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 205, 45-59.
- Lenin, V. İ. (1975). *Nisan tezleri ve Ekim devrimi*. (M. Ardos, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Lenin, V. İ. (2016). *Halkın devlet yönetimine katılımı üzerine*. (M. Çulhaoğlu, Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Luxemburg, R. (2018). *Rus devrimi üzerine makaleler*. (M. Çakır, Çev.). Erişim tarihi: 20.11.2020, http://www.murat-cakir.de/wp-content/uploads/RL_RusDevrimi.pdf.
- Marx, K. (2009). *Hegel'in hukuk felsefesinin eleştirisi*. (K. Somer, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar* (2. Cilt). (S. Özge, Çev.). Ankara: Yayın Odası.
- Newman, S. (2006). *Bakunin'den Lacan'a Anti-Otoriteryanizm ve iktidarın altüst oluşu*. (K. Kızıltuğ, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Paşaoğlu, M. T. (2019). İslami devrim nedir? 1979 İran örneği. *İnsan & İnsan*, 6(20), 307-323.

Plehanov, G. (2014). *Tarihte bireyin rolü üzerine*. (N. Özkan, Çev.). İstanbul: Yazılama Yayınları.

Price, R. (2005). *Fransa'nın kısa tarihi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Rey, A. (1989). *Révolution. histoire d'un mot*. Paris: Gallimard.

Skocpol, T. (2004). *Devletler ve toplumsal devrimler: Fransa, Rusya ve Çin'in karşılaştırmalı bir çözümlemesi*. (S. E. Türközü, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.

Smith, D. (2014). Olguların ve değerlerin keşfi: Barrington Moore'un tarihsel sosyolojisi. T. Skocpol (Ed.), *Tarihsel Sosyoloji Bloch'tan Wallerstein'e Görüşler ve Yöntemler* kitabı içinde (s. 348-395). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi Tutkulu Zamanlar: Fransa. Erişim tarihi: 20.11.2020, <https://www.dailymotion.com/video/x75b5y1>.

Tarihte Büyük Güçlerin Yükselişi Rüzgarın ve Bulutların Yeni Yolu: SSCB. (2018). Erişim tarihi: 20.11.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=PF0fNJSjTxw>.

Tazmini, G. (2012). *Revolution and reform in Russia and Iran*. I. B. Tauris.

Tilly, C. (1978). *From mobilization to revolution*. New York: Random House.

Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji*. (Üçüncü Baskı). Bursa: Dora Yayınları.